



معرفی کتاب:

اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی

گیتا علی آبادی

کتاب اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی به قلم دکتر کاظم معتمدنژاد استاد علوم ارتباطات، اولین کتاب در خصوص جامعه اطلاعاتی و اجلاس جهانی سران است که در روزهای دهم تا دوازدهم دسامبر ۲۰۰۳ (۱۹ تا ۲۱ آذرماه ۱۳۸۲) در ژنو برپا شد. در جلد یکم کتاب به چگونگی تهیه مقدمات تشکیل «اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی» و برگزاری نخستین گردهمایی تدارکاتی بین المللی آن اشاره شده است.

برگزار شد، یکی از مهم‌ترین رویدادهای بین‌المللی سال‌های آغاز قرن بیست و یکم به شمار می‌رود.

مقدمات برگزاری این اجلاس جهانی از سال ۱۹۹۸ به وسیلهٔ اتحادیهٔ بین‌المللی ارتباطات دور و با حمایت دبیرکل سازمان ملل متحد پایه‌ریزی شد. با توجه به اهمیت تاریخی این اجلاس، مجمع عمومی ملل متحد، طی قطعنامهٔ مصوب ۲۱ دسامبر ۲۰۰۱، از سران تمام کشورهای دنیا خواست تا براین مشارکت فعال در این نشست حضور یابند.

کمیته تدارک اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعهٔ اطلاعاتی در طول دو سال گذشته، سه گردهمایی مقدماتی با شرکت نمایندگان دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی، از ژوئیه ۲۰۰۲ تا سپتامبر ۲۰۰۳ تشکیل داد. به موازات این گردهمایی‌های تدارکاتی بین‌المللی، چند کنفرانس تدارکاتی منطقه‌ای نیز در فاصلهٔ بهار ۲۰۰۲ تا بهار ۲۰۰۳ در پنج قاره با حضور نمایندگان دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی مناطق برگزارکننده، جهت بحث و بررسی دربارهٔ دستورکار اجلاس جهانی

گسترش شبکه‌های ارتباطی، پیشرفت روبه افزایش فناوری‌های نوین و در یک جمله توسعهٔ ارتباطات در جهان سبب شده است تا با شرکت‌های خصوصی ابداع‌کنندهٔ وسایل ارتباط جمعی از یک سو و دولت‌ها از سوی دیگر نسبت به جنبه‌های گوناگون کاربردی این‌گونه فناوری‌ها توجه خاصی نشان دهند. در این میان سازمان‌هایی که کار نظارتی را برعهده دارند نیز گاه مباحثی را مطرح می‌کنند.

زمان ظهور «جامعه اطلاعاتی» را صاحب‌نظران ابتدای دهه ۱۹۹۰ م و پس از فروپاشی شوروی سابق می‌دانند که همزمان با گسترش جهانی ارتباطات الکترونی و ورود اینترنت به ساختار اجتماعی نیز بود.

گسترده‌گی کاربران اینترنت در سطح جهان، برقراری ارتباطات ماهواره‌ای و در دسترس بودن اطلاعات در هر زمان باعث برپایی گردهمایی‌ها و نشست‌های متعددی در سطح جهان شد.

«اجلاس جهانی سران دربارهٔ جامعه اطلاعاتی» که روزهای دهم تا دوازدهم دسامبر ۲۰۰۳ (۱۹ تا ۲۰ آذرماه ۱۳۸۲) با شرکت رهبران کشورها، نمایندگان بخش خصوصی و نمایندگان جامعه مدنی، در ژنو

برگزار شد.

نخستین پیش‌نویس «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» در دومین گردهمایی تدارکاتی بین‌المللی درباره اجلاس جهانی سران تهیه و تدوین شد.

در جلد یکم کتاب اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی ژنو ۲۰۰۳، تونس ۲۰۰۵، به قلم دکتر کاظم معتمدنژاد استاد علوم ارتباطات چگونگی تهیه مقدمات تشکیل «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» و برگزاری نخستین گردهمایی تدارکاتی بین‌المللی آن به رشته تحریر در آمده است.

کتاب شامل شش بخش، یک پیشگفتار و یک مقدمه است. در مقدمه به اهمیت و ضرورت مشارکت فعال ایران در اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، توجه شده است.

بخش اول

بخش اول چشم‌انداز جهانی جامعه اطلاعاتی است که چهار فصل را در خود جای می‌دهد. این فصل‌ها شامل: اینترنت و جامعه اطلاعاتی، سیاست‌ها و برنامه‌های ایالات متحده آمریکا و سایر کشورهای بزرگ غربی پیرامون جامعه اطلاعاتی، نقش گروه‌های کشورهای بزرگ صنعتی در پیشبرد جامعه اطلاعاتی و اقدام‌ها و برنامه‌های شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد درباره کاربرد تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات در توسعه است.

در این بخش به اهمیت بررسی فراسیدن «عصر اطلاعات» و ظهور «جامعه اطلاعاتی» پرداخته شده است. بررسی تأثیر برخی از مطالعات جدید اقتصادی درباره افزایش سهم فرصت‌ها و اطلاعات در تولید ناخالص ملی و همچنین تمام فعالیت‌های مربوط به آن در اشتغال ملی کشورهای پیشرفته صنعتی از دیگر محورهای مورد بررسی در این بخش از کتاب است. پیدایش «اینترنت» در ایجاد شرایط گذار از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی جایگاه برجسته‌ای دارد، تا آنجا که به تحولات ارتباطی بسیاری دامن زده و شرایط را برای به بازار آمدن «کامپیوتر شخصی» مهیا ساخته است.

از اوایل دهه ۱۹۹۰ همراه با پیشرفت و گسترش کاربرد شبکه اطلاعات‌رسانی «اینترنت» که تحت تأثیر دگرگونی‌های سریع تکنولوژی‌های نوین ارتباطات و اطلاعات، کاربردی شدن ابزارهای چندرسانه‌ای را پدید آورد، کوشش‌های خاصی در ایالات متحده آمریکا، چند کشور اروپایی و ژاپن برای ایجاد بزرگراه اطلاعاتی، آغاز شد. در پی این کوشش‌ها «هشت کشور بزرگ صنعتی» در این زمینه به

■ گسترش شبکه‌های ارتباطی،

پیشرفت روبه افزایش

فناوری‌های نوین و در یک جمله

توسعه ارتباطات در جهان سبب

شده است تا با شرکت‌های

خصوصی ابداع‌کننده وسایل

ارتباط جمعی از یک سو و

دولت‌ها از سوی دیگر نسبت به

جنبه‌های گوناگون کاربردی

این‌گونه فناوری‌ها توجه خاصی

نشان دهند.

فعالیت‌های گسترده‌ای روی آوردند. از جمله «کنفرانس بروکسل» درباره جامعه اطلاعاتی و «منتشر آکیناوا» در مورد جامعه اطلاعاتی جهانی که به بررسی امکانات مساعد اطلاعات دیجیتال، ترمیم شکاف اطلاعات دیجیتال، پیشبرد مشارکت جهانی آینده و وظایف گروه مطالعاتی می‌پردازد. با توجه به این مسائل، شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد از اوایل سال ۲۰۰۰ م به نقش تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات در پیشبرد توسعه و همکاری بین‌المللی در آغاز قرن جدید با شرایط اقتصادی جهانی معرفت‌مدار، توجه ویژه‌ای پیدا کرده است. شورا براساس قطعنامه پنجاه و چهارمین اجلاس مجمع عمومی ملل متحد در پاییز ۱۹۹۹ از یک گروه کارشناسی برجسته بین‌المللی مرکب از

متخصصان و محققان بخش خصوصی، جامعه دانشگاهی، نمایندگان و دولت‌های عضو ملل متحد دعوت کرد تا درباره چگونگی استفاده از تکنولوژی‌های مذکور به بررسی بپردازند و نتایج اطلاعات خود را برای تصمیم‌گیری فوری در اختیار شورا قرار دهند. گزارش گروه کارشناسی بین‌المللی تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات دارای هشت بخش و ۴۵ بند بود و یک متن پیوست هم ارائه شد که ضمن آن، تجربه‌های ملی ۱۲ کشور (برزیل، بلغارستان، چین، کاستاریکا، کوبا، استونی، غنا، هند، مالی، جزیره موریس، مراکش و فدراسیون روسیه) و تجربه‌های منطقه‌ای دو سازمان خاص «شبکه توسعه دولت‌های جزیره‌ای کوچک»، (شامل ۴۲ کشور واقع در اقیانوس هند، جنوب اقیانوس اطلس و دریای کارائیب) و شبکه «اروپای الکترونی» برای توسعه همکاری‌های کشورهای اتحادیه اروپایی در مورد ارتباطات الکترونی و کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در زمینه‌های توسعه مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفت. در این بررسی به چالش‌ها، امکان‌ها و فرصت‌های مناسب، مأموریت و در نهایت خلاصه‌ای از یافته‌ها اشاره شد.

شورای اقتصادی و اجتماعی ملل متحد به منظور اجرای توصیه‌های مندرج در گزارش گروه کارشناسی بین‌المللی راجع به نقش و کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، از دبیرکل این سازمان خواست تا یک «گروه مطالعاتی درباره تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات» تشکیل دهد که هدف از این ابتکار پرکردن «شکاف دیجیتال» عنوان شد.

بخش دوم

در بخش دوم، چگونگی برگزاری اجلاس جهانی سران درباره

جنبه‌های موضوعی بود و زمینه‌های خاص مربوط به جامعه اطلاعاتی را بررسی می‌کرد. انتخاب موضوع‌های اصلی و همچنین موضوع‌های فرعی مورد بحث و بررسی در نشست‌های مختلف سه دوره «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» برای برگزارکنندگان این گردهمایی بزرگ بین‌المللی از اهمیت خاصی برخوردار بود. ویژگی ضروری موضوع‌های انتخاب شده عمومیت و اشتراک مفهومی بود. چرا که تنها در سایه این اشتراک و تشابه، زمینه برای بررسی کلی‌تر و عام‌تر فراهم می‌شد.

برخی از موضوع‌های پیشنهادی از این قرار بود: ایجاد زیرساخت‌های ارتباطی، گشودن راه جامعه اطلاعاتی، خدمات و کاربردها، نیازهای استفاده‌کنندگان، توسعه زمینه‌ها و تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات و آموزش.

در نشست‌های تدارکاتی مقرر شد که اجلاس جهانی مذکور در پایان نشست‌های خود یک «اعلامیه اصول» و یک «برنامه عمل» راهبردی را به تصویب برساند که براساس آن «شکاف اطلاعات دیجیتال» موجود بین کشورهای توسعه یافته و توسعه نیافته و همچنین شکاف بین طبقات مرفه و فقیر تمام کشورها کاهش یابد. از این رو، اداره‌کنندگان اجلاس جهانی ژنو کوشیدند تا برای اجرای مصوبات نهایی آن، مقدمات و امکانات لازم را فراهم آورند.

دبیرخانه اجرایی کمیته تدارک برگزاری «اجلاس سران درباره جامعه اطلاعاتی» در سندی تحت‌عنوان «موضوع‌های پیشنهادی برای اجلاس سران و نتایج احتمالی» نقش خاص اجلاس جهانی را تعریف و هدف‌ها، زمینه‌ها و کارکردهای جامعه اطلاعاتی را تعیین و مشخص کرد. در مقدمه سند، با استناد به قطعنامه شماره ۱۸۳ پنجاهوششمین اجلاسیه مجمع‌عمومی ملل متحد، تأکید شده است: جامعه بین‌المللی تصمیم گرفته است یک اجلاس سران درباره جامعه اطلاعاتی تشکیل دهد. این اجلاس عالی، طی دو مرحله از ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳ در ژنو و در سال ۲۰۰۵ در تونس برگزار می‌شود. یک کمیته تدارکاتی بین‌الدول، دستور کار آن را تعیین خواهد کرد و این امر به‌طور شفاف، به صورتی که تمام دست‌اندرکاران احساس کنند فرصت مناسبی برای کمک به برگزاری اجلاس سران دارند، انجام خواهد گرفت. همچنین در مقدمه سند، پس از عرضه فهرستی از عنوان‌های شش موضوع پیشنهاد شده از سوی کمیته عالی سازماندهی اجلاس سران، برای بحث و بررسی در این اجلاس، موضوع‌های کلیدی موردنظر مطرح شد. در آخر مقدمه سند یاد شده نیز پیشنهاد شده است که مباحثه‌ها و تبادل نظرهای مربوط به جامعه اطلاعاتی، به منظور نیل به هدف‌های موردنظر اجلاس جهانی، بر محور هدف‌های مندرج در قطعنامه شماره ۱۸۳ پنجاهوششمین اجلاسیه مجمع‌عمومی ملل متحد و در زمینه‌های سه گانه زیر صورت گیرند:

الف. دیدگاه؛ ب. دسترسی؛ ج. کارکردها.

جامعه اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفته است. این اجلاس که به دعوت و سرپرستی عالی دبیرکل سازمان ملل متحد در دسامبر ۲۰۰۳ (آذرماه ۱۳۸۲) از سوی «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» در ژنو برگزار شد، یکی از رویدادهای بزرگ آغاز قرن بیست‌ویکم بود. اهمیت اجلاس جهانی سران از این روست که تاکنون هیچ‌گاه در مورد موضوع‌ها و مسائل مربوط به ارتباطات و اطلاعات، گردهمایی بین‌المللی در این سطح برگزار نشده بود.

تصمیم به برگزاری این اجلاس جهانی، برای اولین بار در «کنفرانس نمایندگان تام‌الاختیار کشورهای عضو اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» که در دسامبر ۱۹۹۸ در شهر مینیاپولیس ایالات متحده آمریکا تشکیل شد، مطرح گردید. کنفرانس، با تصویب قطعنامه شماره ۷۳ خود، پیشنهاد مربوط به تشکیل اجلاس جهانی مذکور را پذیرفت و مقرر ساخت که مطالعات لازم برای تهیه مقدمات برگزاری آن از سوی اتحادیه یادشده صورت گیرد. به دنبال این اقدام‌ها، مجمع عمومی ملل متحد هم در جریان پنجاهوششمین اجلاسیه سالانه خود، با تصویب قطعنامه شماره ۱۸۳، موافقت خود را با تشکیل «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» اعلام کرد و به دبیرکل سازمان ملل متحد مأموریت داد تا از رهبران کشورها برای شرکت در این اجلاس جهانی دعوت به عمل آورد. به موجب این قطعنامه، نقش مدیریت، تدارک و برگزاری اجلاس جهانی یاد شده را «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» به عهده گرفت و موظف شد تا با همکاری سازمان‌های تخصصی دیگر ملل متحد و به ویژه یونسکو و کشورهای شرکت‌کننده در اجلاس جهانی سران، مقدمات تشکیل آن را فراهم کند.

بدین ترتیب نقش برجسته اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور، در برگزاری اجلاس جهانی سران مشخص می‌شود. مدیران و مسئولان اتحادیه معتقدند که سرعت تحول تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، تمام کشورها را تحت‌تأثیر قرار داده است و همه آنها می‌کوشند از جنبه‌های مثبت این تکنولوژی‌ها بهره گیرند و با چالش‌های آن مقابله کنند. از آنجا که کشورهای جهان نمی‌توانند مسیر دگرگونی‌های سریع تکنولوژی‌ها را به اراده خود تحت کنترل کامل در آورند و چنین قصدی هم ندارند، اما جامعه جهانی کنونی می‌تواند برای اداره «انقلاب ارتباطات» به گونه‌ای که برای تمام شهروندان و تمام بخش‌های جامعه مفید باشد، کوشش‌های لازم را مبذول دارد.

به منظور مدیریت تدارک و تشکیل اجلاس جهانی با وجود نقش برجسته «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» نهادهای دیگر نظام ملل متحد نیز فعالیت داشتند. علاوه بر دبیرکل سازمان ملل متحد، رؤسای دبیرخانه‌های سایر نهادهای ملل متحد، کمیته عالی سازماندهی و دبیرخانه اجرایی نیز در این امور همکاری داشتند.

در تدارک این اجلاس، گردهمایی‌های گوناگون ملی و منطقه‌ای مقدماتی در طول سال ۲۰۰۲ میلادی برگزار شد که برخی از آنها دارای

دیدگاه:

یکی از هدف‌های اصلی اجلاس، تهیه و تدوین یک دیدگاه و یک چشم‌انداز مشترک پیرامون جامعه اطلاعاتی و تصویب یک «اعلامیه اصول» و یک «برنامه عمل» بود.

دسترسی: دبیرخانه اجرایی کمیته تدارک اجلاس جهانی در بخشی از سند خاطرنشان ساخته است که امضاءکنندگان «اعلامیه هزاره» مصوب سران جهان در مجمع عمومی ملل متحد (۸ دسامبر ۲۰۰۰) در میان تعهدات مختلفی که پذیرفته‌اند، متعهد شده‌اند به گونه‌ای عمل کنند که مزیت‌های تکنولوژی‌های نوین و به ویژه تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، در اختیار همه مردم جهان قرار گیرد.

کار کردها: در بخشی از سند دبیرخانه اجرایی کمیته تدارک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» آمده است: بهره‌برداری از توانایی بالقوه دانش‌ها و تکنولوژی‌ها برای تحقق هدف‌های اعلامیه سران جهان در آغاز هزاره سوم و یافتن وسایل مؤثر و نوآورانه به منظور به‌کارگیری این توان در خدمت توسعه، برای همه ضرورت دارد.

هدف‌های مورد پیش‌بینی در اعلامیه یادشده را می‌توان بر مبنای سند دبیرخانه اجرایی کمیته تدارک اجلاس عالی ژنو، به چند موضوع فرعی که به ساختاربندی «برنامه عمل» آینده «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» کمک می‌کنند، تقسیم کرد از جمله: ریشه‌کنی فقر، دموکراسی و مدیریت صحیح، میراث مشترک و حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر و پاسخگویی به نیازهای ویژه آفریقا.

دبیرخانه اجرایی کمیته تدارک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» طی گزارشی راجع به پیشرفت فعالیت‌های مربوط به تهیه مقدمات و تدارک برگزاری اجلاس جهانی سران، چگونگی اقداماتی را که باید در سطح‌های محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی انجام می‌شد، مشخص ساخت. در پایان گزارش دبیرخانه اجرایی، از توجه خاص رهبران کشورهای گروه هشت کشور بزرگ صنعتی، از آثار گسترده و فراگیر تکنولوژی‌های اطلاعات و شبیح بیش از پیش مشخص «شکاف دیجیتال» در سطح جهانی هم یاد شد.

بخش سوم

نخستین گردهمایی کمیته تدارک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» سومین بخش کتاب را تشکیل می‌دهد. نخستین گردهمایی در روزهای یکم تا پنجم ژوئیه ۲۰۰۲ با شرکت ۹۶۹ نماینده از ۱۴۲ کشور و تعداد زیادی از سازمان‌های بین‌المللی، مؤسسات بازرگانی خصوصی و گروه‌های جامعه مدنی در کاخ کنگره‌های

■ شورای اقتصادی و اجتماعی

ملل متحد به منظور اجرای توصیه‌های مندرج در گزارش گروه کارشناسی بین‌المللی راجع به نقش و کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، از دبیرکل این سازمان خواست تا یک «گروه مطالعاتی درباره تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات» تشکیل دهد که هدف از این ابتکار پرکردن «شکاف دیجیتال» عنوان شد.

بین‌المللی در ژنو تشکیل شد. در این گردهمایی، هدف‌های اصلی برگزاری اجلاس جهانی سران، به ویژه چارچوب‌های کلی «اصول اساسی» و «برنامه عمل» طرف توجه آن و همچنین زمینه‌های مباحثه‌ها و تبادل نظرهای جلسات آن، در نشست‌های عمومی و کمیته‌های فرعی مورد بررسی قرار گرفت.

دبیرکل «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور» و رئیس کمیته عالی سازماندهی اجلاس جهانی ژنو در جلسه افتتاحیه این گردهمایی، خطاب به شرکت‌کنندگان گفت: «... ایجاد جامعه اطلاعاتی، امکانات مناسبی برای پیشرفت و صلح پدید می‌آورد و همکاری و همبستگی شما می‌تواند در زمینه «اصول اساسی» جامعه

اطلاعاتی و «برنامه عمل» ضروری مربوط به آن برای استفاده از نیروی تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در جهت ریشه‌کنی فقر و ایجاد جهانی عادلانه‌تر، رفاه‌آمیزتر و مسالمت‌آمیزتر، یک تفاهم مشترک پدید آورد...».

یوشیو اوتسومی دبیرکل اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دور بر مواردی چون اصول راهنمای مباحثه‌ها همچون شفافیت در تمام سطوح، دسترسی به اطلاعات و مشارکت در اطلاعات، وجود فرصت‌های مناسب برای ارائه اندیشه‌ها، استدلال‌ها و موضع‌گیری‌ها و گشودگی مباحثات در این زمینه تأکید کرد، وی همچنین زمینه‌ها و موضوع‌های مورد بحث را که در سه گستره «دیدگاه»، «دسترسی به اطلاعات» و «کاربرد تکنولوژیها» بود، مطرح ساخت.

در جریان برگزاری «اولین گردهمایی کمیته تدارک اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» چند سازمان بین‌المللی و منطقه‌ای مانند «یونسکو»، «شورای اروپا»، «اتحادیه اروپایی»، «گروه هشت کشور بزرگ صنعتی»، «بانک جهانی» و «سازمان جهانی تجارت» نقش‌های مهمی برعهده داشتند و هرکدام با مجموعه‌ای از متن‌های مختلف حاوی استراتژی‌ها، سیاست‌ها و برنامه‌های موردنظر خود در این گردهمایی شرکت کردند. در خلال این گردهمایی، سه موضوع مهم مورد پیش‌بینی در قطعنامه شماره ۱۸۳، پنجاهوششمین اجلاس مجمع عمومی ملل متحد یعنی «دیدگاه»، «دسترسی» و «کارکرد» مورد بررسی قرار گرفت و راجع به راه‌های تحقق آنها، پیشنهادهایی ارائه شد که ضمن آن بر ضرورت مشخص ساختن چگونگی کاربرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات در توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها، تأکید شد.

درباره محتواها و موضوع‌های اصلی مورد بحث در اجلاس جهانی سران، کمیته فرعی شماره دو «نخستین گردهمایی کمیته تدارک

اساس جلب توافق و اجماع بین‌المللی در مورد هنجارها و اصول نوین مورد لزوم برای پاسخگویی به چالش‌های اخلاقی، نگرانی‌ها و دغدغه‌های ناشی از جامعه اطلاعاتی اهمیت فراوان دارد.

پس از این مقدمه، یونسکو گزارش خود را در دو بخش به موضوع‌های مورد بحث در اجلاس جهانی سران و کارهای تدارکاتی یونسکو برای اجلاس جهانی سران اختصاص می‌دهد. بخش اول به چنین موضوعاتی اختصاص دارد: گشودن دروازه‌ها و توسعه یک چارچوب با هدف توافق در مورد اصول مشترک برای ساختن جامعه‌های معرفتی، نیازهای استفاده‌کنندگان با هدف پیشبرد کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای افزایش توانمندی‌ها، آمادگی‌ها، مدیریت صحیح و مشارکت اجتماعی، خدمات و کاربردها با هدف تقویت توانمندی‌ها برای پژوهش علمی، تقسیم و توزیع اطلاعات، آفرینندگی فرهنگی، عرضه استعدادها، هنری و مبادلات فکری، تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات و آموزش با هدف بهبود امکانات و فرصت‌ها برای آموزش و یادگیری مهارت‌ها از طریق دسترسی به محتوا و سیستم‌های دسترسی تنوع‌آمیز. در بخش دوم گزارش یونسکو، چگونگی فعالیت‌های این سازمان برای کمک به تدارک اجلاس جهانی معرفی شده است که شامل فعالیت‌های دولت‌های عضو یونسکو و اقدام‌های نهادهای حرفه‌ای و جامعه مدنی می‌شود.

بخش پنجم

«دیدگاه‌های انتقادی سازمان‌های جامعه مدنی در مورد اجلاس جهانی سران» عنوان بخش پنجم کتاب را تشکیل می‌دهد. سازمان‌های غیردولتی وابسته به جامعه مدنی کشورهای مختلف جهان که برای نخستین بار با برخورداری از حق رأی در یک کنفرانس بین‌المللی حضور یافتند، دیدگاه‌های انتقادی ویژه‌ای راجع به «جامعه اطلاعاتی» و اجلاس جهانی سران ارائه دادند. در گزارش «گروه‌های هماهنگی جامعه مدنی» نخستین گردهمایی کمیته تدارک «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» چند نکته مهم مطرح شد: از جمله جایگزینی «جامعه اطلاعاتی و ارتباطی» به جای «جامعه اطلاعاتی»، همچنین اداره جامعه اطلاعاتی و ارتباطی آینده، براساس احترام به حقوق بشر، اصول دموکراسی، مدیریت صحیح، تأمین حقوق شهروندان و بهبود وضع زنان.

برخی از نشریات تخصصی نهادهای وابسته به جامعه مدنی، در پی برگزاری نخستین گردهمایی کمیته تدارک اجلاس جهانی، مقاله‌های انتقادی متعددی را هم در انتقاد از واژه «جامعه اطلاعاتی» و هم برگزاری «اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» به چاپ رساندند. نکات مهم مقالات انتقادی که توسط محققان و متفکران ارتباطات به آن اشاره شده بود در مبحث دوم بخش پنجم کتاب آمده است که به «جامعه اطلاعاتی» و جهانی‌سازی سرمایه‌داری توجه دارد.

اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی» مجموعه‌ای از اصول راهنمای تدارک اجلاس جهانی ژنو را پیشنهاد کرد که از آن میان می‌توان به گسترش منافع جامعه اطلاعاتی به تمام افراد، توسعه‌مندی و غلبه بر شکاف دیجیتال، ایجاد تفاهم مشترک و افزایش آگاهی در مورد ماهیت جامعه اطلاعاتی و مقابله با شکاف دیجیتال، توجه به زیرساخت‌ها و موضوع‌های محتوایی، حفظ و حراست گوناگونی زبانی و هویت فرهنگی، ارزش‌های اخلاقی، روح همکاری بین‌المللی، استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات به عنوان ابزار دستیابی به هدف‌های اقتصادی و اجتماعی، اهمیت دسترسی همگانی و فراگیر به جامعه اطلاعاتی، مشارکت وسیع دست‌اندرکاران و جامعه اطلاعاتی در تدارک اجلاس جهانی و موضوع امنیت شبکه‌های اطلاعاتی اشاره کرد.

بخش چهارم

در بخش چهارم، نقش مهم یونسکو در تهیه مقدمات تشکیل اجلاس جهانی با عنوان یونسکو و اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی: گزارش‌های راهبردی مطرح شده است. «بخش جامعه اطلاعاتی» یونسکو گزارشی را ارائه داد که به نقش‌ها و چالش‌های جهانی جامعه اطلاعاتی در دو بخش جداگانه اشاره و موضوع‌های مورد بحث در نشست‌ها و همچنین اقدام‌های مقدماتی و فعالیت‌های تدارکاتی در زمینه تشکیل این اجلاس جهانی را جمعاً در ۴۱ بند، معرفی کرد.

در مقدمه این گزارش به ظهور جامعه اطلاعاتی به مثابه یک انقلاب قابل مقایسه با دگرگونی‌های عمیق جهانی ناشی از اختراع الفبا و چاپ اشاره شده و بر نقش آن در پدید آمدن یک فرهنگ نوین مبتنی بر نهادها، رموزها، الگوها، برنامه‌ها، طرز بیان، الگوریتم‌ها و نمونه‌های مجازی، همچنین چشم‌اندازهای ذهنی و یک «سوادآموزی انفورماتیک» تأکید شده است. در عین حال، ظهور جامعه اطلاعاتی در نواحی مختلف جهان، چشم‌اندازهای امیدوارکننده‌ای پدید آورده است. اما در برابر این چشم‌اندازها، باید با پراکندگی‌ها و فاصله‌های بسیار فاحشی نیز که در مورد دسترسی به این فرهنگ و شیوه‌های «سوادآموزی» نوین، بین کشورهای صنعتی شده و در حال توسعه و حتی ناهماهنگی‌ها و تفاوت‌هایی که در خود این کشورها وجود دارد، مقابله شود.

در این گزارش، یونسکو به چالش بزرگی که اجلاس جهانی سران با آن روبروست اشاره می‌کند که همان «شکاف دیجیتال» است. این شکاف با خارج کردن گروه‌ها و کشورهای محروم از مزایا و منافع اطلاعات و دانش‌ها، نابرابری‌ها و فاصله‌های مربوط به توسعه جوامع را افزایش می‌دهد و وضعیت بسیار پیچیده‌ای را پدید می‌آورد. یونسکو چالش دیگری را که اجلاس جهانی سران با آن روبروست کوشش برای تحقق جریان آزاد و دسترسی عادلانه به داده‌ها و اطلاعات و بهترین عملکردها و دانش‌ها در تمام زمینه‌ها و رشته‌ها می‌داند. براین

بخش ششم

نخستین پیش‌نویس‌های «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» اجلاس جهانی سران در بخش ششم کتاب ارائه شده است.

نخستین پیش‌نویس‌های «اعلامیه اصول» و «برنامه عمل» مورد پیش‌بینی برای اجلاس عالی ژنو در پایان دومین گردهمایی کمیته تدارک این اجلاس در ژانویه - فوریه ۲۰۰۳، تهیه و تدوین شد. در مقدمه نخستین پیش‌نویس «اعلامیه اصول» ویژگی‌های «جامعه اطلاعاتی» مطلوب اجلاس جهانی، معرفی شده است.

در محث آغازین این مقدمه با عنوان «ایجاد جامعه اطلاعاتی، یک مسأله جهانی جدید برای هزاره جدید» نمایندگان ملت‌های جهان، اراده و خواست مشترک خود را برای ایجاد یک جامعه نوع نوین - جامعه اطلاعاتی - براساس اصول مندرج در «منشور ملل متحد» و «اعلامیه جهانی حقوق بشر» مورد تأکید قرار دادند. در این جامعه، تکنولوژی‌های نوین، به ویژه تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، باید ابزار اصلی قابل دسترسی همگان، برای ساختن جهانی صلح‌آمیزتر، و عادلانه‌تر، و جهانی مبتنی بر میراث مشترک بشریت، با تمام گوناگونی‌ها باشد.

در آغاز دومین محث مقدمه پیش‌نویس «اعلامیه اصول» با عنوان «دیدگاه مشترک ما درباره جامعه اطلاعاتی» نمایندگان ملت‌های جهان براین نکته تأکید کردند که جامعه اطلاعاتی یک جامعه باز برای همگان است؛ جامعه‌ای که در آن باید تمام افراد، بدون هیچ‌گونه تبعیض و آزادانه از وسایل آفرینندگی، دریافت، مبادله و کاربرد اطلاعات و معرفت‌ها، برخوردار باشند.

بدین ترتیب، جامعه اطلاعاتی، به منزله شکل جدیدی از ساختار اجتماعی تدارک یافته، خودنمایی می‌کند.

سومین محث مقدمه پیش‌نویس «اعلامیه اصول» به معرفی «یک جامعه اطلاعاتی برای همه: اصول بنیادی» اختصاص یافته است. در این بخش خاطر نشان شده است که جامعه اطلاعاتی باید در خدمت منافع تمام ملت‌ها باشد، به گونه‌ای که توسعه درست، متعادل و متوازن تمام مردم جهان، تأمین شود. اصول بنیادی موردنظر در مواردی خلاصه شده که عبارتند از: زیرساخت‌های اطلاعات و ارتباطات، دسترسی به اطلاعات و دانش‌ها، نقش دولت‌ها، بخش خصوصی و جامعه مدنی در پیشبرد استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای توسعه، تقویت توانمندی‌ها، کارایی و ایمن‌سازی کاربرد تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، ایجاد محیط مناسب استفاده از تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، کارکردهای تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات، هویت فرهنگی، گوناگونی زبانی، محتوای محلی و توسعه رسانه‌ها، تحکیم اصول اخلاقی جامعه اطلاعاتی و همکاری بین‌المللی و منطقه‌ای.

برنامه عمل

در نخستین پیش‌نویس «برنامه عمل» موضوع‌های طرف توجه

اجلاس جهانی، هدف‌های برگزاری آن، برنامه‌های راهبردی و روش‌های اجرایی و همکاری‌های بین‌المللی و امکانات تأمین مالی اقدامات مربوط به آنها بررسی شد. پیش‌نویس «برنامه عمل» در پنج بخش تنظیم شده که از این‌ها قرار است:

الف: فهرست موضوع‌ها

این بخش هشت موضوع را مورد توجه قرار می‌دهد که هر کدام نیز زیرمجموعه‌های خود را داراست:

۱. زیرساخت‌های اطلاعات و ارتباطات؛ ۲. دسترسی به اطلاعات و معرفت‌ها؛ ۳. نقش دولت‌ها، بخش تجارتي و جامعه مدنی در پیشبرد تکنولوژی‌های نوین اطلاعات و ارتباطات برای توسعه؛ ۴. تقویت توانمندی‌ها؛ توسعه منابع انسانی، آموزش و تربیت تخصصی؛ ۵. امنیت؛ ۶. ایجاد محیط مساعد؛ ۷. پیشبرد کارکردهای توسعه مدار تکنولوژی‌های اطلاعات و ارتباطات برای همگان و ۸. گوناگونی فرهنگی و زبانی، محتوای محلی و توسعه رسانه‌ها.

ب: هدف‌ها

برای تحقق هدف‌ها می‌توان این نکات را مورد توجه قرار داد: نمونه‌ها، استراتژی‌های الکترونی، طرح دیجیتال جهانی، شاخص توسعه دیجیتال، کتاب راهنمای عملکردهای خوب و نمونه‌های موفق، تربیت متخصصان محتوا، بازنگری برنامه و استفاده از تمام زبان‌های دنیا در اینترنت.

پ: استراتژی‌ها، برنامه‌ها، روش‌های اجرایی

در این بخش، نقش هر کدام از دولت‌ها، بخش خصوصی، جامعه مدنی، رسانه‌ها و سازمان‌های چندجانبه مشخص شده و به نظارت اجرایی و ابتکارهای ویژه توجه خاصی شده است.

ت: همکاری بین‌المللی و تأمین مالی

در این باره همکاری نزدیک مقام‌های ملی، دست‌اندرکاران مختلف و سازمان‌های بین‌المللی در مورد تمام جنبه‌های جامعه اطلاعاتی در سطح بین‌المللی در نظر گرفته شده است و تأمین مالی عامل اصلی موفقیت و اجرای «برنامه عمل» محسوب می‌شود. نکته دیگر، انتقال تکنولوژی است که برای تسهیل دسترسی به دانش و تکنولوژی اهمیت خاصی قائل شده‌اند.

ث: پی‌گیری اجرایی

توجه به شاخص‌ها، گزارش نتایج ارزیابی‌ها و پشتیبانی از اقدامات اجرایی از موارد قابل توجه این بخش است. □